

Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik

Stuart Hall

Çeviren: Hakan Tuncel, İzmir Ekonomi Üniversitesi İletişim Fakültesi,
e-posta: hakan.tuncel@ieu.edu.tr

Bir dünya süreci olan küreselleşme ve sonuçları hakkındaki tartışma çeşitli entelektüel çalışma alanlarında bir süredir devam ediyor. Burada, özellikle kültürle ve kültürel siyasalarla bağlantılı olarak, bu yerel ve küresel meselesinin değişen niteliklerinin bazılarının haritasını çıkartmaya çalışacağım. Yeni küresel kültür diyalektiğinin genişlemesiyle nelerin ortaya çıktığını ve farklı özne konumlarının nasıl dönüştürüldüğünü ya da üretildiğini keşfetmeye çalışacağım. Bu ilk konuşmamın sonuna doğru, konunun bu yönüne değineceğim. Eski ve yeni kimlikler sorunundan sözettığım ikinci konuşmamda da yaklaşımıma geliştireceğim. Etniklik sorunu ise iki konuşmayı da kaplamaktadır.

Konuya, bu sürecin ayrıcalıklı diye nitelenebilecek, ama aslında ayrıcalıksız demenin daha doğru olacağı bir köşesinden, gerileme içindeki bir köşesinden, Birleşik Krallık'tan, özellikle de İngiltere'den bakacağım. Şüphesiz, İngiliz kültürüne tarihsel bir perspektiften bakıldığında, küreselleşme pek de yeni bir süreç değildir. Esasında, İngiliz toplumunun ya da Birleşik Krallık'ın ve dünyanın tarihsel anlatımlarında ona bir tür ayrıcalıklı bir yer veren her şeyin oluşumunu, küreselleşme diye belirlediğimiz süreçlerin dışında düşünmek neredeyse imkansızdır.

Dolayısıyla, küreselleşmeden bu bağlamda söz ettiğimizde, küreselleşme sürecindeki bazı yeni formlardan, bazı yeni ritmlerden, bazı yeni itkilerden söz ediyoruz demektir. Şimdilik, küreselleşmenin bundan daha dar bir tanımını yapmak istemiyorum ama çok uzun bir tarihin içinde yereldiğini hatırlatmak istiyorum; çünkü, bir tarihsel amnezi süreci gittikçe yayılıyor; sırf bir fikir hakkında düşünüyoruz diye, o fikrin yeni ortaya çıktığını sanıyoruz.

Bir varlık ve bir ulusal kültür olarak Birleşik Krallık'ın yükselişi ve şimdilerdeki düşüşü, küreselleşmenin bir dönemiyle, bir çağıyla oldu: dünya pazarının güçlü ulus-devletlerin ekonomilerinin ve kültürlerinin hakimiyetinde olduğu dönem. Dünya pazarının oluşumu ve dönüşümüyle, bu pazarın güçlü ulus-devletlerin ekonomilerinin egemenliğinde bulunması arasındaki ilişki, İngiliz kültürünün oluşumunun şimdiki şeklini aldığı dönemi ortaya çıkarttı. Dünyayı bu çerçeveye sıkıştıran sistem emperyalizm ve emperyal oluşumlar arasındaki dünya rekabetinin yoğunlaşmasıydı. Bu dönemde, kültürel olarak, İngiliz kimliği diye adlandıracağım farklı bir kültürel kimliğin inşasını görüyoruz. Bu tür bir

ulusal kültürün, bir tarihsel dünya kimliği peşinde koşmasının ve elde etmesinin oluşturuvcu koşulları nelerdir diye sorarsanız; bu, bir ulusun dünyanın önde gelen ticari gücü konumunda olmasıyla yakından ilgilidir, hayli uluslararası ve endüstrileşmekte olan bir dünya ekonomisinin liderliği konumuyla ilgilidir, bu toplumun ve onun merkezlerinin uzunca bir süredir bir küresel yükümlülükler ağının merkezine yerleşmiş olduğu gerçeğiyle ilgilidir.

Fakat esas amacım bunları saptamak değil. Sormaya çalıştığım, tam da bu söz konusu tarihsel ana ait bulunan kültürel kimliğin doğasının ne olduğudur. Şunu da söylemem gerek; bu kültürel kimlik aslında hayli merkezi, oldukça dışlayıcı ve dışlamacı bir kültürel kimlik biçimi olarak tanımlanmıştı. İngilizliğe geçişin tam olarak ne zaman gerçekleştiği oldukça uzun bir hikayedir. Yine de insan, İngiliz kimliğinin bazı belli biçimlerinin, neredeyse herkesin -tam herkesin değil, ama tarihin belli bir anında aşağı yukarı herkesin- söylemini kendi söylemlerinin içinden yönetebileceklerini hissettikleri anı görebiliyor.

Kolonileşmiş Öteki, şüphesiz, böylesi metropolitan bir merkezin temsil düzeni içinde kurulmuştu. “İngiliz bakışının”, her şeyi kuşatan İngiliz bakışının doğası tarafından Ötekiliklerinin içine, marjinalliklerine yerleştirilmişlerdi. “İngiliz bakışı” her şeyi görür ama birşeylere bakanın kendisi olduğunu kavramakta pek başarılı değildir. Görüş alanının kendisiyle sınırlı hale gelir. Yine de, tabii ki, yapılanmış bir temsildir, kültürel bir temsildir, kültürel temsil de hep ikilidir (*binary*). Demek istediğim, hayli merkezîdir; kendisinin nerede olduğunu, ne olduğunu bilir ve geri kalan her şeyi buna göre yerleştirir. İngiliz kimliğinin en müthiş yönü de, sadece kolonileşmiş Ötekini değil, herkesi yerleştirmiş olmasıdır.

İngiliz olmak, kendini Fransızlara rağmen, sıcak kanlı Akdenizlilere rağmen, ve de tutkulu, yaralı Rus ruhuna rağmen bilmektir. Tüm dünyayı dolaşırsın: senin dışındaki herkesin ne olduğunu öğrendiğinde, sen onların olmadığını demektir. Bu anlamıyla kimlik daima, kendi olumsuzunu sadece negatifin dar bakışıyla elde edebilen yapılanmış bir temsildir. Kendini inşa edebilmesi için, kimliğin ötekiniğin iğne deliğinden geçmesi gerekir. Oldukça aykırı bir zıtlıklar kümesi üretir. Dünyada böylesi bir varoluştan, dünyada İngiliz olmaktan, hem de eskiden olduğu gibi büyük harf “İ” ile söz ettiğimde, bu sadece tüm bir tarihe, tüm bir tarihler kümesine, tüm bir ekonomik ilişkiler kümesine, tüm bir kültürel söylemler kümesine dayanmamaktadır, aynı zamanda cinsel kimliğin belli biçimlerinde de pekala temellenmektedir. Halis bir “Englishman”ın ne olduğu üzerine düşünmezsiniz -Yani, halis bir “Englishwoman”ın özgürlükleri falan gibisinden bir fikir hayal edebiliyor musunuz? Düşünülemez. Kullanılan bir deyim değildi. Hürdoğmuş bir İngiliz, şüphesiz hürdoğmuş bir İngiliz erkeği idi.

Düğümeleri ilikli, başı dik, korseli İngiliz maskülinitesi nosyonu, bu tikel kültürel kimliğin yerine sıkıca tutturulmasının yollarından birisiydi. Bu tür İngilizlik, küresel süreçlerin genişlemesindeki belli bir tarihsel ana aittir. Kendi içinde bir tür etnikliktir.

Daha düne kadar, İngilizliğe etniklik demek kabalıktı. İngiltere'de yeni yeni, uzun sürecek bir tartışma başlıyor: İngilizleri, onların da aslında herhangi bir etnik grup olduklarına ikna etme çabası. Çok ilginç bir etnik grup; kendi dilleri, kendi garip gelenekleri, kendi törenleri, kendi mitleriyle Avrupa'nın hemen kıyısındalar. Bir toprağın yerlisi olan tüm insanlar gibi İngilizler ve uzun tarihleri hakkında da söylenecek bir şeyler vardır. Ama kendinden, menziline giren her şeyi kuşatmışçasına sözeden etniklik de, nihayetinde, etnik kimliğin çok özgül ve garip bir biçiminden başka bir şey değildir. Belli bir tarihin içine, bir yere konumlanmıştır. Bir yeri olmadan, bu tarihler olmadan konuşamazdı. Araziyle ilgili, neresi memleket, neresi yabancı memlekettir, nereler yakın, nereler uzaktır gibi bir dolu nosyona göre konumlanmıştır. Etnikliğin ne olduğunu anlamamızı sağlayacak tüm tarifler kullanılarak haritalanmıştır. Ne yazık ki, bir süre için diğer tüm etniklikleri yerlerine yerleştiren bu etnikliktir; ama yine de, kendi içinde de bir etnikliktir.

Etnikliğin başlıca temsili oluşturduğu ve kendi kendini İngiliz kimliği kisvesiyle ya da İngiliz etnikliği aracılığıyla kültürel ve ideolojik olarak sunabilen ulusu soracak olursanız, şüphesiz, insan bir etnikliği incelediğinde ya da açtığında ne görürse onu görürsünüz. Kendini tamamen doğal olarak sunar: İngiliz doğmuştur, her zaman İngiliz olacaktır, yoğunlaştırılmış, homojen, üniterdir. Zaten, eğer belirli bir şey değilse, bir kimliğin ne anlamı kalır ki? Demek istediğim, kimliklerle karşılaşmayı ümid ederiz çünkü bizim dışımızdaki dünya öyle karmaşıktır ki: her şey dönmektedir, oysa kimlikler sabit referans noktalarıdır, geçmişte de, şimdi de, gelecekte de, dönen dünyada duran noktaldır.

Ama şüphesiz İngilizlik böyle değildi ve olamazdı da. Hem ticari hem de küresel siyasi güç olarak derinden bağlı olduğu diğer kıtalardaki toplumlar söz konusu olduğunda böyle değildi. Dünyanın en iyi saklanmış sırlarından biri, kendi toprakları üzerinde de böyle olmadığıdır. İngilizliğin, Britanya adalarındaki herkesi kapsayacak bir ifade olabilmesi için, İngilizliği oluşturan tüm farklılıklar, yani Birlik Yasası'yla (*Act of Union*) bir araya gelen değişik bölgelerden, halklardan, sınıflardan, cinsiyetlerden insanların oluşturduğu çokluk, ya dışlanacaktı ya da içe alınacaktı. İngilizlik her zaman farklılıklara karşılık olarak öne sürülmüştür. Kendini homojen bir varlık olarak sunabilmek için tüm sınıf, bölge, cinsiyet farklılıklarını daima içine alması gerekmiştir. Aslında hakiki doğasını daha yeni yeni görmeye başladığımız bir varlık bu; oysa tam da

sonu gelmeye başlamış durumda. Zira küreselleşme süreçleriyle birlikte, bir ulusal kültürel kimlikle bir ulus-devlet arasındaki bu ilişki biçimi, en azından Britanya'da yok olmaya başlıyor. Yok olmaya başladığı tek yer orasıymış gibi de gözüküyor. Ulusal oluşum, ulusal ekonomi ve bunların temsilini taşıyacak olan ulusal kültürel kimlik nosyonları kaydadeğer derecede baskı altındadır. Bu nosyonların oluşturduğu konfigürasyonun devamını artık savunulamaz hale getiren olayların ne olduğunu kısaca ele almak ve tanımlamak istiyorum.

Öncelikle, Britanya örneğinde, uzun süren bir ekonomik gerileme süreci söz konusudur. Dünyanın en büyük ekonomik gücü konumundaki, ticari ve endüstriyel gelişmenin zirvesindeki, ilk endüstrileşen ulus niteliğindeki Britanya, sonradan daha iyi, daha güçlü, daha rekabetçi diğer yeni endüstrileşen ulusların arasında sıradan bir ulus oldu. Britanya, artık kesinlikle endüstriyel ve ekonomik gelişmenin öncüsü ya da lideri değildir.

Ekonominin daha fazla uluslararasılaşması yönündeki eğilim, çokuluslu şirketlerde köklendi, Fordist kitle üretimi modellerinin temelleri üzerine inşa edildi; kitle tüketimiye, İngiliz ekonomisinde en önemli örneklerinden bazılarının görülebileceği bu tarz üretimi çoktan aştı. Yeni birikim, üretim ve tüketim rejimleri, küresel ekonomide yeni lider uluslar yarattıkça, Britanya önsıradaki konumundan gittikçe arkalara doğru düştü.

Daha yakın tarihlerde, yetmişlerin kapitalist krizi yeni pazarların -hem ürün pazarlarının, hem de finansal pazarların- fethini hızlandırmıştır. Eğer yarışta arkada kalmak istemiyorsa, Britanya'nın da bu pazarlar için mücadele etmesi gerekiyordu. Endüstrileşmenin tersine dönmesinin yarattığı gürültü patırtının arasında Thatcherizm altındaki Britanya, kendine yeni teknolojilerin ön saflarında yer edinmeye çalışıyor. Uluslararası küresel sermayenin yeni bir atağıyla üretim ve pazarlar yeni teknolojiler sayesinde birbirlerine bağlanmış durumda. Finansal sermayenin bu yeni çağına girme yolunda İngiliz ekonomisinin ve İngiliz kültürünün hareketlenmesinin bir işareti City'nin (Londranın iş merkezi) deregülasyonudur. Yeni çokuluslu üretim, yeni uluslararası işbölümü, üçüncü dünyanın geri kalmış kısımlarını birinci dünyanın ileri diye adlandırılan kısımlarıyla bağlantılandırmakla kalmaz, kendi toplumundaki geri kalmış sektörleri de yeniden kurmaya çalışır: taşaronluk, franchising gibi yollarla çokuluslu üretimle bağlantılı küçük bağımlı yerel ekonomiler yaratılmaya başlanmıştır. Tüm bunlar, evvelki İngilizlik nosyonlarını besleyen ekonomik, siyasal ve sosyal alanları tahrip etmiştir.

Bunlar, insana bildik gelen şeyler. Bunlar, küreselleşme denen sürecin oluşturucu öğeleri. Bunlara bir şeyler daha eklemek istiyorum, çünkü küreselleşmeyi çok

üniter bir gidiş olarak gördüğümüzü düşünüyorum. Bu noktada neden ısrarcı olduğumu da birazdan anlayacaksınız.

O eski, üniter oluşumu kıran başka bir şey de, şüphesiz, savaş sonrası dünyada süregiden büyük çaplı işgücü göçleridir. Burada kendimi keyif almaktan alıkoyamadığım müthiş bir paradoks var: tam da Britanya kendisini sonunda kolonizasyonun çözülmesi gerektiğine, kolonilerinden kurtulması gerektiğine ikna ettiği anda, hepimiz yuvaya döndük. İngilizler teslim bayrağını çektikçe, biz muz teknelerine doluşup Londra'nın göbeğine yelken açtık. Bu korkunç bir paradoks, çünkü üçyüz yıl boyunca dünyayı yönetmişlerdi ve en azından kendileri bu rolden kurtulmaya karar verdiklerinde, ötekilerin de kenarda kalmaları, uslu davranmaları, başka bir yere gitmeleri ya da başka bir hamî ülke bulmaları iyi olurdu. Ama hayır; İngilizler buranın gerçekten yuva olduğunu söylemişlerdi hep, taşı toprağı altındı ve, lanet olsun, biz de hakikaten öyle mi değil mi diye bir bakmaya gelmiştik. Ben de işte bunların bir ürünüyüm. Ben de çekinmeden geldim. Birisi, "Neden Milton Keynes'de oturmuyorsun, işyerin de orada" diye sormuştu. İnsan Londra'da oturmalı. Eğer kolonilerin birinden geliyorsanız, oturmayı hakikaten istediğiniz yer Piccadily Meydanı'ndaki Eros Heykeli'nin tam tepesidir. Gidip başka birilerinin metropolitan banliyösünde yaşamak istemezsiniz. Dünyanın merkezinin göbeğinin tam ortasına gitmek istersiniz. Gidebilirsiniz de ayrıca. Bir aylıktan beri, orası hakkında anlatılanları duymuşsunuzdur. 1951'de İngiltere'ye ilk kez geldiğimde, etrafıma baktım ve Wordsworth'ün nergislerini gördüm. Tabii, başka ne bulmayı umardınız ki? Bildiğim, duyduğum oydu. Ağaçların ve çiçeklerin anlamı buydu. Oysa, daha yeni ayrıldığım Jamayka'daki çiçeklerin adını bilmiyordum. İngilizliği merkezilikten çıkarmanın yalnızca sermayenin Washington'a, Wall Street'e ve Tokyo'ya doğru dağılmasının olmadığını, aynı zamanda, modern dünyada gittikçe hızlanan işgücü göçlerinin, halkların göçlerinin kültürel sonuçlarının bir parçası olan bu muazzam insan akışının da buna neden olduğunu hatırd tutmak gerekiyor.

Küreselleşmenin başka bir özelliği ise, oldukça farklı bir nedenden, gittikçe artan uluslararası bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Buna birbirinden çok farklı iki şekilde bakabiliriz.

Öncelikle, parasal ve bölgesel düzenlemeler gelişmektedir. Bunlar, Britanya'yı NATO'yla, Ortak Pazar'la ve benzeri örgütlerle bağlantılandırmaktadır. Bu bölgesel, ulusüstü örgütlerin ve bağlantıların büyümesi, İngiliz toplumunda olup bitenlerin sadece iç dinamiklerle açıklanmasını olanaksız hale getirmektedir. Bu da, egemenliğin ve ulus-devletin kavramsallaştırılmasında çok önemli bir değişikliğe işaret etmektedir. İngiliz hükümetinin ne yapabileceğine, nelerin onun kontrolünde bulunduğu, hangi dönüşümleri yaratmanın onun elinde

olduğuna dair kavramsallaştırmada bir değişiklik demektir. Bu tür konular, gittikçe diğer toplumların ekonomileri, kültürleri ve siyasetleriyle karşılıklı bağımlılık içinde görülmektedir.

Son olarak, küresel ekolojik karşılıklı bağımlılığın muazzam etkisini unutmamak gerek. Çernobil'in zehirli bulutları buraya doğru geldiklerinde, sınır kapısında durup, pasaportlarını gösterip "Sizin topraklarınıza yağabilir miyim?" demediler. Esip geldiler ve Galler'e ve Çernobil'in nerede olduğunu bile bilmeyen topraklara yağmurlarını yağdırdılar. Son zamanlarda, küresel ısınmanın bazı yararlarının tadını çıkartıyoruz, yol açabileceği bazı felaketleri de kestirmeye çalışıyoruz. Oysa, kaynakları ve sonuçları bizden kilometrelerce uzakta. Küresel ısınma konusunda bir Şeyler yapmaya başlamamız sadece bir tür ekolojik bilinç zemininde mümkündür. Böyle bir hareketin de kendisine özne olarak, hrdoğmuş İngiliz'den daha fazlasını edinmesi gerekir. Hrdoğmuş İngiliz, Brezilya'daki yağmur ormanlarının tahribatı konusunda hiç bir Şey yapamaz. Ozon kelimesinin nasıl heceleneceğini bile bilmez.

Kısacası, küreselleşmenin daha evvelki bir aşamasında kalmış olan bu eski kimlik erozyona uğramaya başlıyor. Bu döneme bakarken, ulus-devletin ve onunla bağlantılı ulusal kimliklerin erozyonunun önemini gözönünde bulundurmak gerekiyor.

Ulus-devletin, ulusal ekonomilerin ve ulusal kültürel kimliklerin erozyonu çok karmaşık ve tehlikeli bir andır. İktidar varlıkları, yükselirken ve düşerken tehlikeli olurlar; birincisinde mi, ikincisinde mi daha tehlikeli oldukları da tartışmalıdır. İlkinde, herkesi yutuverirler; ikincisinde de, herkesi kendileriyle beraber batırırlar. Dolayısıyla, ulus-devletin düşüşünden ya da erozyonundan söz ettiğimde, ulus-devletin tarih sahnesine veda ettiğini sanmayın sakın. "zgnm, buraya kadarmış. Size yaptığım tüm kötülükler için kusura bakmayın -milliyetçilik, şovenizm, gaddar savaşlar, ırkçılık. Hepsi için özür dilerim. Gidebilir miyim Şimdi?" Böyle geri çekilmez ulus-devlet. Savunmacı dışlamacılığın daha da derin bir çukuruna dalar.

Sonuçta, eski İngiliz kimliğinin "maddi temelleri" Batının ve Doğunun ufkundan kaybolduğu anda, Thatcherizm, İngilizliği eskisinden daha sıkı, daha dar ama daha sıkı bir tanıma oturtur. İngilizliği savunmak için her yere gitmeye hazırlıklıyızdır artık: Güney denizlerine, Güney Atlantik'e. Gerçekte savunamazsak da, savunuyormuş gibi yaparız. Falkland macerasına başka ne denebilir ki? Geçmişi tümüyle mit aracılığıyla yaşamak. Diktatörler çağını yeniden yaşamak, hem fars hem mit olarak. Geçmişin tümünü, çok savunmacı bir örgüt olan mit aracılığıyla yeniden yaşamak. Bir kültürel kimliğin, İngilizliğin, dar, ulusal bir tanımının

savaşa hazır savunmacılığına hiç bu kadar yaklaşmamıştık. Thatcherizm de burada temellenmektedir. Thatcherizm ağzını açtığında habire sorar, “Bizden biri misin?” Kimdir bizden biri? Bizden biri olmayanların sayısı bir kitap tutar. Bizden biri olan pek kimse kalmadı artık. Kuzey İrlanda bizden biri değil çünkü bölücü savaşa giriştiler. İskoçlar bizden biri değil çünkü bize oy vermediler. Kuzeydoğu ve Kuzeybatı bizden biri değil çünkü hâlâ üretimle iştigal ediyorlar ve gerileme dönemindeler ve girişim kültürünün tarafına geçmediler, akıllarında Güney gibi olmak yok. Hayır, siyahlar da pek bizden biri sayılmaz tabii ki. Bir iki tanesi “şeref üyesi” olabilir ama gerçekten bizden biri olamazsınız. Kadınlar ancak geleneksel rollerinde bizden biri olabilirler çünkü geleneksel rollerinin dışına çıktıklarında marjine doğru kayıyorlar demektir.

Kimin bizden biri olduğu sorusu, İngilizlerin bu soruya da kendi kimlikleri söz konusu olduğunda sergiledikleri kendinden emin tavrın aynısıyla cevap verebilecekleri beklentisiyle soruluyor. Ama kendi kimliklerinden de o kadar emin değiller ki artık. Bu kimliği üretmek için büyük çaba gerekiyor. Herkesin İngiliz olarak tanıdığı bu ürkekliği üretmek için her gün büyük ideolojik faaliyet gerekiyor. Bunu üretmek için her şeyi elden geçirmek gerekiyor. Müfredata, İngiliz sanatının İngilizliğine, neyin hakikaten İngiliz şiiri olduğuna bakmak ve bunları İngiliz olmayan şeylerden kurtarmak gerekiyor. Her yerde, İngilizlik meselesi bir çekişme içinde.

Bu konuda tüm söylemek istediğim, küreselleşmeyle birlikte ulus-devletler çağı geriledikçe, ulusal kimliğin saldırgan ırkçılık tarafından yönlendirilen çok savunmacı ve çok tehlikeli bir biçimine dönüldüğünü görebildiğimiz.

Ama bunlar küreselleşmenin daha önceki bir biçimindeki etniklik ve kimlik meseleleri. Thatcherizmin ve diğer Avrupa toplumlarının ayak uydurmaya çalıştıkları ise, yeni küreselleşme biçimlerine nasıl dahil olunacağı.

Küreselleşmenin yeni biçimleri, demin tarif ettiklerimden hayli farklı. Ulus-devlet zayıfladığında, daha az inandırıcı ve daha az güçlü olmaya başladığında, buna verilen tepkinin aynı anda iki ayrı yoldan yayıldığı görülmektedir. Ulus-devletin hem üstüne çıkılmakta, hem de altına inilmektedir. Aynı anda hem küresel hem de yerel olunmaktadır. Küreselleşmenin ulus-devletlerin, ulusal ekonomilerin, ulusal kültürel kimliklerin egemenliğinde olduğu bir dönemden yeni bir döneme geçişin iki yüzü vardır: Küresel ve yerel.

Nedir bu yeni tür küreselleşme? Yeni tür küreselleşme İngiliz değildir, Amerikalıdır. Kültürel anlamda yeni tür küreselleşme, İngiliz kimliğiyle bitleştirilenden çok farklı yeni bir küresel kitle kültürü biçimiyle ve de ulus-

devletin daha önceki bir aşamasıyla bitişik kültürel kimliklerle ilintilidir. Küresel kitle kültürü, kültürel üretimin modern araçlarının egemenliğindedir. Dilsel sınırları hızla ve kolayca geçebilen, tüm dillerde anında konuşan görüntünün egemenliğindedir. Popüler hayatın, eğlencenin ve dinlenmenin yeniden inşasına görsel ve grafik sanatların her türlü müdahalesinin egemenliğindedir. Televizyonun ve sinemanın, görüntünün, görselleşmenin, ve de kitle reklamcılığının sunduğu tarzların egemenliğindedir. Küresel kitle kültürü, tüm bu kitle iletişim biçimlerinde kendini gösterir ama başlıca örneği uydu televizyon olarak düşünülebilir. Tek örnek o olduğundan değil; uydu televizyonun belli bir gelişmiş ulusal ekonomide ve kültürde temellenmesine rağmen tüm amacının, ulusal sınırlarla daha fazla sınırlanmamak olduğunu anlamak gerektiğinden.

İngiltere’de, Rupert Murdoch’un sahibi olduğu “Sky Channel” adında yeni bir uydu TV kanalı açıldı. Tam Manş Denizi’nin tepesinde duruyor. Tüm Avrupa toplumlarına aynı anda sesleniyor. Bu kanal yayına başlarken, toplumumuzdaki tüm daha eski iletişim modelleri bir tarafa atılıyordu. BBC nosyonu, kamu hizmeti anlayışı nosyonu, bir anda tarihe aykırı hale geliverdi.

Çelişkilerle dolu bir alan bu; Thatcherizm uyduyu yukarı fırlatır fırlatmaz uyduyu gözetleyecek birilerini de gönderiyor. Bayan Thatcher, Rupert Murdoch’u ve Sky Channel’ı yörüngeye yerleştirdiği gibi, yeni bir Yayın Standartları Komitesi’ni (Broadcasting Standards Committee) de yerleştiriyor ki, çocuklar uykuya dalınca gece saat 11’den sonra uydudan herkese soft-porno seyrettirmesinler.

Dolayısıyla, karşımızdaki çelişkisiz bir fenomen değil. Thatcherizmin bir tarafı, saygıdeğer, geleneksel tarafı, serbest pazar tarafını gözetliyor. Yaşadığımız dünya böyle çetrefilli; ama yine de, yeni uluslararası küresel kitle kültürünü eski ulus-devletlere, Avrupa toplumlarının ulusal kültürlerine neyin taşıyacak olduğunu düşününce, görüntüleri yayan bu vericiler konusunda önlere olmak gerekiyor. Kültürel iletişimin ve kültürel temsilin bu yeni biçimlerinin patlamasının bir sonucu olarak da, görsel temsil başlı başına bir alan olarak ortaya çıkıyor.

Küresel kitle kültürü olarak adlandırdığım, işte bu alandır. Küresel kitle kültürünün çeşitli karakteristikleri vardır ama ben iki tanesinin üzerinde duracağım. Birincisi, Batı merkezli olmaya devam etmektedir. Yani, Batı teknolojisi, sermayenin yoğunlaşması (tekelleşmesi), tekniklerin yoğunlaşması, Batı toplumlarında gelişmiş emeğin yoğunlaşması ve Batı toplumlarının öyküleri ve görselliği: Bunlar, bu küresel kitle kültürünün de güç kaynağı olmayı sürdürüyor. Bu anlamda, küresel kitle kültürü Batı merkezlidir ve daima İngilizce konuşur.

Öte yandan, bu özel biçim artık Kraliçe'nin İngilizcesini konuşmamaktadır. İngilizceyi uluslararası bir dil olarak konuşmaktadır ki, bu da oldukça farklıdır. İngilizcenin devşirilmiş çeşitli biçimlerini konuşur: diğer diller üzerinde hegemonya kurarken onları kendinden dışlayamayan, işgal altındaki İngilizce, Anglo-Japonca konuşur, Anglo-Fransızca, Anglo-Almanca ve hatta Anglo-İngilizce konuşur. Eski, bildik sınıf-tabakalı, sınıf-egemen, ses uyumuna dikkat edilen standart ya da geleneksel yüksek tabaka İngilizcesi biçiminden hayli farklı olan, yeni bir uluslararası dil biçimi bu. "Batı merkezli" derken bunu kastediyorum. Batının dillerinde merkezli ama bu eskisi gibi bir merkezlilik değil.

Küresel kitle kültürünün bu biçiminin ikinci en önemli karakteristiği, tuhaf homojenleştirme biçimidir. Bu kültür, homojenleştirici bir kültürel temsil biçimidir, eskiden de olduğu gibi müthiş derecede içine alıcıdır. Fakat, homojenleştirme asla kesin olarak tamamlanmamıştır ve tamamlamak için de çabalamaz. Her yerde İngilizliğin ya da Amerikalılığın küçük mini-versiyonlarını üretmeye kalkışmaz. Farklılıkları tanıyıp içine alarak daha büyük, her şeyi kapsayan ve aslında dünyanın Amerikalı kavranışı olan çerçevenin içine yerleştirmek istemektedir. Yani, sürekli daha fazla yoğunlaşan kültür ve diğer sermaye biçimlerinde yer edinmiştir. Ama artık, ancak yerel sermayeler aracılığıyla, diğer siyasal ve ekonomik seçkinlerin yanında ve onlarla işbirliği içinde hüküm sürebileceğini anlamış olan bir sermaye biçimidir. Onları silip atmaya kalkışmaz; onların üzerinden işler. Bir yandan tüm bu küreselleşme çerçevesinin ayakta durmasını sağlaması gerekir, bir yandan da bu sistemin polisliğini yapmalıdır: bir tür bağımsızlık oyununu sahneye koymaktadır sanki. Ne demek istediğimi anlamak için Amerika Birleşik Devletleri'yle Latin Amerika arasındaki ilişkiyi düşünelim; özgül ve tikel olan hiç bir şeyi tahrip etmeden, kendi özgüllükleri olan farklı biçimlerin içine nasıl nüfuz edilebileceğini, bunların nasıl içe alınabileceğini, yeniden şekillendirilip geri verilebileceğini keşfedebiliriz.

Eskiden, sermayenin mantığını kavrayınca, dünyadaki her şeyi yavaş yavaş işgal edecek diye düşünürdük. Dünyadaki her yerde her şeyi kendisinin bir taklidine çevirecekti; tüm tikellikler yok olacaktı; sermaye, emeğinizi ona bir meta olarak sattığınız sürece siyah, yeşil ya da mavi olmanıza aldırmandan ileri doğru yürüyecekti. Erkek ya da kadın, ya da ikisinden de biraz olmanıza aldırmayacaktı; yeter ki, sizinle emeğin metalaştırılması yoluyla başadedilsin.

Ama sermayenin gelişmesini anladıkça, bildiklerimizin hikayenin sadece bir kısmı olduğunu gördük. Her şeyi metalaştırma güdüsünün yanısıra, sermayenin mantığının önemli bir bölümünün de özgüllükte ve özgüllük aracılığıyla işlediğini gördük. Sermaye, işgücünün doğal cinsiyetlere ayrılmış olmasıyla her zaman yakından ilgilenmiştir. İşgücünün cinsiyetli doğasının önemini yok saymayı

kendine kabul ettirememiştir. Emegın metalaştırılmasını başarmak yolunda işgücünün cinsel dağılımda ve bu dağılım aracılığıyla işlemeyi her zaman becermiştir. Farklı etniklik ve ırkların işgücünden birarada yararlanmayı her zaman bilmiştir. Kısacası, her Şeyi kuşatan, sũregiden, tũmũyle rasyonelleştirici sermaye nosyonu sayesinde, sermayenin tũmũyle entegre edici ve her Şeyi içine alan bir kapasitesi olduğuna kendimizi inandırmanın çok yanılıtıcı bir yolunu bulmuşuz.

Bunların sonucunda, Marx'ın Kapital'indeki en önemli görüşlerden birini aklımızdan çıkardık. Marx, kapitalizmin yalnızca çelişkili zeminlerde ilerleyeceğini söylüyordu. Kapitalizmin genişlemesini sağlayan, ūstesinden gelmesi gereken çelişkilerdir. Bu çelişki zemininin doğasını, tikelliklerin bunun içine nasıl dahil edildiğini, direnişlerini nasıl temsil ettiğini, tikelliklerin kısmen nasıl aşıldığını, aşılanların karşımıza nasıl yeniden çıktığını kavramadan sermayeyi anlayamayız. Kũreselleřmenin ilerlemesi sũrecindeki "sermayenin mantığı"nı da buna benzer Őekilde dũřunmeliyiz.

Bu, tekil, ūniter, her yerde aynı Őekilde işleyen sermaye mantığı nosyonunu terketmediğimiz sũrece, sermayeyi tam olarak anlayamayız. Kapital'i bu tũrlũ okuduğumuz için bir tũrlũ anlayamadığımız bazı Őeyleri bir dũřunelim. Yirminci yũzyılın sonunda nasıl olup da insanların hâla dindar olduklarını anlayamadık. Kaybolmuř olmalıydı; tikelliğin biçimlerinden biriydi. Yine tikelciliğin eski bir biçimi olan milliyetçiliğin nasıl olup da hâla varolduğunu anlayamadık. Tũm bu tikelciliklerin, çoktan modernleşip ortadan kalkması gerekirdi. Bunun yanında, modern sermayenin en ileri biçimlerinin kũresel ölçekte eski toplumları gelişmiş ve daha az gelişmiş sektörlerine göre ayırdığını grũyoruz. Sermaye sũrekli değişik işgücü biçimlerini smũrũyor, toplumsal yaşamın metalaştırılmasını başarmak için işgücünün cinsel dağılımda faaliyet gösteriyor.

Bu daha da çelişkili nosyonu, kũresel genişlemenin farklı aşamalarına yol açan tũm bu gelişme çizgisini görebilmenin son derece önemli olduğunu dũřunũyorum, nkũnũ nũmũzdeki kũltũrel zemini başka tũrlũ anlayamayız.

Buraya kadar, kũresel ekonomik ve kũltũrel gũcũn grũnũřte paradoksal olan yeni biçimlerini tarif etmeye çalıştım: okuluslu ama merkezsiz. Anlaması zor ama bence, Şöyle bir Őeyle karşı karşıyayız: bũtũn dũnyayı avucunun içinde tutmak isteyen tek bir korporasyonun birleştiriciliği yerine, toplumsal ve ekonomik rgũtlenmenin daha az merkezi ve merkezsizleştirilmiş biçimleri.

Őũphesiz her yerde değil ama kũreselleřme sũrecinin en gelişmiş kısımlarının bazılarında, yeni biriktirme rejimleriyle karşılaşıyoruz. Bunlar kitle ūretimi

ve kitle tüketimi mantığına dayanmayan, onun yerine esnek yeni biriktirme stratejilerinin, parçalı pazarların, post-Fordist örgüt tarzlarının, yaşam tarzlarının ve pazarlamacılığın kimlikleri kullanan biçimlerinin üzerinde yükselen, pazarın, anlık üretimin yönlendirdiği, kitlesel izleyicilere ya da kitlesel tüketicilere hitap kabiliyetinin değil de küçük özgül gruplar ve bireyler üzerinde işleyen çekiciliğin yönlendirdiği çok daha esnek rejimler.

Başka bir bakış açısından, bunun her zamanki düşmanın kılık değiştirmiş hali olduğunu söyleyebilirsiniz. Ben de bunu soracağım: Bu sadece eski düşmanın kılık değiştirmiş hali midir? Sermayeyi ve Batıyı asla elden bırakmayan, başkalarını da kendi yönetiminin içine çekebilen metalaştırmanın, küreselleşmenin eski biçiminin durdurulamaz ilerlemesiyle mi karşı karşıyayız? Yoksa, bir noktadan sonra küreselleşmenin farklılıklarla beraber yaşamayı ve farklılıklar aracılığıyla işlemeyi öğrenmeden ilerleyemeyecek olması olgusuna önem vermek mi gerekmektedir?

Bunun kendini anlattığı ya da temsil ettiği yerlerden birini görmek isterseniz, modern reklamcılık biçimlerine bakabilirsiniz. Göreceğiniz, modern reklamcılığın belli biçimlerinin hâlâ dışlayıcı, güçlü, egemen, hayli maskülinist, eski Fordist görSELLİKLERE dayanıp, uzunca bir kimlikler listesini dışladığıdır. Ama onlarla yanyana duran yeni egzotikler de var; en sofistike olan da bu yeni egzotikaya dahil olmak. Modern kapitalizmin ön saflarında olmak, bir hafta içinde onbeş ayrı ülkenin mutfağından yemekler yemek anlamına geliyor. Her pazar haşlama et ve havuç ve de Yorkshire pudingi yemenin bir önemi yok artık. Kimin ihtiyacı var bunlara? Çünkü, Tokyo'dan buraya daha yeni uçtuysanız, "her şey nasıl da aynı" diye değil; ne harika, her şey farklı diye düşünerek gelirsiniz. Bir hafta sonunda, dünyanın çevresinde bir tur atıp, eski dünyanın tüm harikalarını görebilirsiniz. Yol aldıkça, bir yandan da her şeyi bir kerede yutarsınız: farklılıklarla birlikte yaşarsınız, çoğulculuğa, bu yoğunlaşmış, şirketleşmiş, fazlaca şirketleşmiş, fazlaca entegre olmuş, fazla yoğunlaşmış ekonomik güce hayretle bakarsınız. O ekonomik güç, kültürel olarak farklılıklar sayesinde yaşar ve kendini, sürekli, söz dinlemez ötekinin zevkleriyle eğlendirir.

Kimliğin daha önce tarif ettiğim evvelki biçimiyle bunun arasındaki farkı görüyorsunuz: savaşa hazır bir Britanya, korseli duruş, Protestan ahlakına sıkı sıkıya bağlılık. İngiltere'de uzunca bir süredir, özellikle de Thatcherizm altındaki dönemde, insanları projenize katabilmeniz tek yolu onlara karanlık gelecek tabloları çizmek. İyi bir gelecek vaadedemezsiniz. İyi bir geleceği sonradan vaadedersiniz ama önce, binlerce karakışı yaşamadan yaz gelmeyecek demelisiniz. Gerçekten de, Thatcherizmin tüm retoriği geçmiş tam böyle kuruyordu. Altmışların ve yetmişlerin hatası buradaydı. Neydi tüm o eğlence,

tüm o tüketim, o keyifli vakitler. Böyle dönemlerin sonu hep kötü olur. Sonunda hep bedelini ödemek zorunda kalırsınız.

Sözünü ettiğim şimdiki rejimde bu haz/acı ekonomisi yok. Sonuna kadar haz var. Başta haz, ortada haz, sonda haz, sadece haz: farklılığın, cinsiyet ve cinsellik meselelerinin yeşermesi. Bu rejim yeni erkeklerle yaşıyor. Daha birileri var olabileceğine bile ikna olmadan, yeni erkek yaratıldı. Reklamcılık, post-feminist erkek imgesini yarattı. Bazılarımız bulamayabilir bu yeni erkeği, ama reklamlarda kesinlikle gözükmüyor. Onunla şu aralar beraber yaşayan kimse var mı, bilmiyorum ama işte orada, reklamlarda görebilirsiniz.

İngiltere’de, feminizmin meselelerine en duyarlı davrananlar, bu yeni küreselleşmiş güç biçimleri. Şöyle diyorlar: “Tabii ki, kadınlar bizimle beraber çalışacak. Kreş sorunlarını çözmeliyiz. Siyah insanlara eşit fırsatlar sağlanması konusunda da bir şeyler yapmamız gerek. Şüphesiz herkes farklı deri renginde birileriyle arkadaşlırdır. Sadece bizim gibi olan insanları tanımak ne kadar sıkıcı olurdu. Bizim gibi olanları tanımıyoruz. Dünyanın herhangi bir yerine gitsek, orada da Japon arkadaşlarımız olur. Geçen hafta, Doğu Afrika’daydık ve safariye katıldık; zaten hep Karayiplere gideriz biz, vs.”

Buna, küresel post-modern dünya diyorum. Modern küreselleşme sürecinin bazı parçaları küresel post-moderni üretiyor. Küresel post-modern üniter bir rejim değil, çünkü kendi içinde hâlâ bazı gerilimler yaşıyor. Kendi kimliğinin eski, daha şirketleşmiş, daha üniter, daha homojen kavramsallaştırmasıyla mücadele halinde. Bu, kendi içinde süren bir mücadele; herkes de göremeyebilir. Ama göremiyorsanız, bir şekilde görmemiz gerek. Amerikan toplumunda, Amerikan kültüründe, bu iki sesin birden nasıl aynı anda konuştuğunu duymalısınız. Bir yandan, hazcı sonsuz tüketimin ve “egzotik mutfak” diye tanımladığım şeyin sesini; diğer yandan da, ahlaki çoğunluğun, köktenci ve geleneksel muhafazakar fikirlerin sesini duymalısınız. Farklı yerlerden de çıkmıyor bu sesler, aynı yerden geliyor. Thatcherizmin, Rupert Murdoch’la Sir William Rees Mogg’u (Yayıncılık Standartları Komitesinin Başkanı) aynı anda ortalığa salarak yapmaya çalıştığı türden bir dengeleme çabası bu. Umuluyor ki, ikisi de varolmak için birbirlerine sıkı sıkı sarılacaklar. Önündeki kurallar çoktan gevşetilmiş olan Rupert Murdoch’u, eski küçük burjuva ahlakının hizaya getireceği umuluyor. Bu iki insan, bir şekilde aynı evrende beraberce yaşayacaklar.

Küreselleşmenin çelişkisiz, mücadelesiz, her şeyin kurumların denetimi altında olduğu, dolayısıyla neye doğru gidildiği çok iyi bilinen bir alan olduğu nosyonuna hiç de inanmıyorum. Bence bu gidiş başka bir şeye işaret ediyor: küresel konumunu korumak için sermaye, yenmeye çalıştığı farklılıklarla müzakere

etmek, onları kısmen içine almak ve yansıtmak zorunda. Farklılıkları denetimine alıp daha nötr hale getirmek zorunda. Farklılıkların olduğu bir dünya kurmaya çalışıyor.

Şimdi soru şudur: bu, Batının nihai zaferi midir, tarihin Batı tarafından kapatılması mıdır? Küreselleşme, Batının zaferinden ve tarihi kapatmasından mı ibarettir? Bu, küresel post-modernin herkesi, her şeyi kavradığı, içine alamayacağı farklılığın, konuşamayacağı ötekiliğin, haz alamayacağı marjinalliğin kalmadığı final sahnesi midir?

Egzotik mutfaktan söz ettiğimizde, tabii ki gidip Kalküta'daki egzotik mutfağı yemiyorlar. Manhatttan'da yiyorlar. Yani, bu durumun dünyada hakça ve eşitçe yayıldığını düşünmeyin. Derin bir eşitsizlik sürecinden söz ediyorum. Ama, bu sorunu çözmekte çok acele etmememiz gerektiğini de söylüyorum. Bu, Batının nihai zaferinin yüzlerinden biridir sadece. Bu durumu bilirim. Olduğu kışkırtıcıdır. Ben buna, ideolojik post-modernizm diyorum: Arkasındakileri göremiyorum, öylese tarihin sonu gelmiş olmalı. Bu biçimde bir post-modernizmle işim yok benim. Eski Marksist Fransız entellektüelleri de çöle düştüklerinde böyle olmuşlardı.

Küreselleşmenin bu biçimini, neler olup bittiğinden söz ederken kendi rejiminin, kendi söyleminin içinden anlattığım için de hiç problematiksiz, çelişkisiz sanmamak gerek. Onun dışında, marjinlerde neler olduğundan henüz söz etmedim. Bu konuşmanın şimdiki kısmında, bu sürece küreselleşmenin değil de yerelin bakış açısından bakmak istiyorum. Birbiriyle hâlâ mücadele eden iki küreselleşme biçimi var: eski, şirketleşmiş, kapalı, gittikçe daha savunmacı olan bir biçim. Bunun milliyetçiliğe ve ulusal kültürel kimliğe geri dönüp, tümüyle erozyona uğramadan etrafına surlar örmesi gerekiyor. Öbür yanda da, küresel post-modernin diğer biçimi var. Farklılıklarla beraber yaşamaya ama bir yandan da onları yenmeye, bastırmaya, denetimine almaya ve içine çekmeye çalışıyor.

Peki, yerel cephesinde neler olup bitiyor? Küreselleşmenin üstüne çıkmayıp altına inen insanlara, yerele neler oldu?

Yerele dönüş, genellikle küresele bir tepkidir. Tarif ettiğim tarzda bir küreselleşme aracılığıyla modernliğin belli biçimleriyle karşı karşıya kaldıklarında, insanlar, genellikle böyle tepki verirler. Kenara çekilip, "Artık hiç bir şey bilmiyorum. Kontrol edemiyorum. Bununla başedebileceğim türde bir siyaseti bilmiyorum. Çok büyük. Çok kapsayıcı. Her şey ondan yana. Tüm bunların arasında kalan yarıklar, benim içinde işlemem gereken daha küçük alanlar var" derler. Oysa bunları daima, dengesiz söylemler ve rejimler arasındaki ilişki anlamında ele almalıyız. Ama yerele dair söylenmesi gereken her şey bu kadar değildir.

Eğer yirminci yüzyılın içinde bulunduğumuz şu dönemdeki en önemli kültürel devriminin marjinlerin -sanatta, resimde, sinemada, müzikte, edebiyatta, modern sanatlarda, siyasette ve genel olarak toplumsal yaşamda- temsilinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemezsek, garip bir tarih anlayışımız var demektir. Hayatlarımız, marjinlerin temsil çabalarıyla dönüşmüştür. Marjinler, başkalarının rejimine dahil edilmek ya da emperyal bir gözün bakışında konumlanmak yerine, kendi adlarına temsil biçimleri istediler.

Garip şekilde, günümüz dünyasında marjinallik, güç sahibi bir alan haline geldi. Gücü zayıf bir alan olabilir ama yine de bir güç alanıdır. Çağdaş sanatlarda bir yaratıcılıkla ortaya çıkan ne varsa, marjinin dilleriyle bir bağlantısı vardır diyecek kadar ileri gideceğim.

Ortaya çıkan yeni özneler, yeni toplumsal cinsiyetler, yeni etniklikler, yeni bölgeler, yeni cemaatler, bazen çok marjinal yollarla da olsa mücadele ederek kendi adlarına konuşma imkanlarını elde etmişlerdir. Bunlar daha önceleri kültürel temsilin başlıca biçimlerinden dışlanmışlardı; kendilerini merkezlessiz ya da altgrup olmak dışında konumlandıramıyorlardı. Toplumumuzdaki iktidar söylemleri, egemen rejimlerin söylemleri, marjinalin ve yerelin bu merkezden-çıkmiş kültürel güçlenişyle şüphesiz tehdit edilmişlerdir.

Egemen kültürel post-modernin yeni biçimlerinin karakteristikleri olarak önce homojenleştirme ve içe alıcılıktan, sonra da çoğulculuk ve farklılıklardan söz etmiştim. Aynı şekilde, yerel muhalefet ve direniş biçimlerinin de aynı kereden geçmekte olduğunu görebiliriz.

Yerelin, marjinin özneleri, başka bir yerlerde yazılmış gibi görünen, devasa bir kültürle, ekonomiyle ve tarihlerle yüz yüzeler. Bunlar, kıtalar arasında da inanılmaz hızlarla aktarılıyorlar. Bunların arasında, yerelin, marjinalin özneleri, ancak kendi saklı tarihlerini yeniden keşfederek temsil olanağı bulabilirler. Hikayenin yukarıdan aşağıya anlatılması yerine, onların tabandan yukarıya yeniden anlatmaları gerekiyor. Bu kerte de, savaş sonrası dünya için o kadar önemli bir yere sahiptir ki, bu gelişmeyi anlatmadan savaş sonrası dünyayı anlatamazsınız. Kolonyal milliyetçilik hareketlerini tarif ederken, o güne kadar sözü edilmeyenlerin kendilerinin de anlatabilecekleri bir tarihleri olduğunu keşfettikleri, sahibin dilinden başka dilleri de olduğunu anladıkları anı anlatmamazlık edemezsiniz. Müthiş bir andır bu. O anda, dünyadaki koloniler çözülmeye başlamıştır. Modern feminizm hareketlerini de, saklı tarihlerin keşfini anlamadan tam olarak anlayamazsınız.

Bunlar, çoğunluğun hiç anlatılmamış saklı öyküleridir. Çoğunluğu içermeyen bir tarih; bir azınlık etkinliği olarak tarih. Modern dünyadaki Siyah hareketini, sivil

haklar hareketini, Siyah kültürel siyaset hareketini anlamak ya da tartışmak için, insanların nereden geldiklerini yeniden keşfetmeleri nosyonunu, köklerden bazılarına dönüşü, önceden dili olmayan bir geçmişin konuşmasını anlamak gerekir. Bu saklı tarihlerden, üstünde durulabilecek, konuşulabilecek başka bir yeri tutup çıkartmak, son derece önemli bir andır. Küreselleştirmenin egemen güçlerinin daima ezip geçmeye ve marjinalleştirmeye eğilimli olduğu bir andır bu.

Sakin yanlış anlamayın beni. Herkesin “Buyrun, gelin, ne düşündüğünüzü söyleyin, sizi dinlemekten mutlu olacağım” dediği bir ideal hür alandan söz etmiyorum. Böyle demediler tabii ki. Ama, son yirmi yıldır da o dilleri, o söylemleri susturmak mümkün olmadı.

Bu hareketlerin de oldukça karmaşık tarihleri var. Pek çoğunun tarihinde, bu son yirmi yıl içinde, kendi karşıt kimliklerinin içine hapsoldükleri dönemler oldu. Anlayamadığımız ise, küreselleşmiş güçlerin anonim, kişiselliğin bulunmadığı dünyasına karşı sürdürülmeye çalışılan yerel köklere duyulan saygıdır. “Dünyayı bilmem ama köyümü anlatabilirim. Mahallemden söz edebilirim, cemaatimi anlatabilirim.” Bilinebilir olan, konumlandırılabilir olan yüzyüze cemaatlere insan bir yer bulabilir. Seslerin kime ait olduğunu bilir. Yüzleri hemen tanır. Küresel post-modernle karşı karşıya kalındığında hayali, bildik yerlerin yeniden inşası, yeniden yaratılması gerekir. Çünkü küresel post-modern, özgül yerlerin kimliklerini yok etmiştir, onları bu post-modern çeşitlilikler karmaşasının içine alıvermiştir. Dolayısıyla, insanların bu tür temellerini aradıkları anı anlayabiliriz; bu arayışa da etniklik diyorum.

Etniklik, insanların konuşabilmesi için gerekli bir yerdir, alandır. Son yirmi yılı dönüştüren tüm yerel ve marjinal hareketlerin doğumunda ve gelişmesinde çok önemli bir andır. Kendi etnikliklerini yeniden keşfettikleri an.

Küresel post-moderne baktığımızda nasıl hem genişlemeci hem de savunmacı iki yoldan gittiğini görüyorsak, yerel ve marjinal de iki farklı yolu izlemektedir. Postmodernitenin küresel güçleri, marjinlerdeki hareketleri derinden tehdit ettiğinde, bu hareketler de kendi dışlamacı ve savunmacı cephelerine geri çekilebilirler. Bu anda da, yerel etniklikler ulusal etniklikler kadar tehlikeli hale gelirler. Başımıza da geldi: modernliğin reddinin, köktendinciliği kuran bir kimliğe geri dönüşe, böyle bir kimliğin yeniden keşfine yol açtığı durumlar.

Ama etnikliğin yeniden keşfi, illaki böyle bir yol izleyecek diye bir şey yok tabii. Modern sesleme (*enunciation*) teorileri, seslemenin daima bir yerlerden yapıldığını belirtirler. Yerinden edilemez, konumundan çıkarılamaz, söylemde

daima konumlanmış haldedir. Herkesi konuşmaya başladığında söylem, yerleştirilmiş olduğunu unutmuş demektir. İngilizlik dünya kimliği olduğu anda, geri kalan her şey onun için küçük etnikliklerdir. Tam bu an, kendini evrensel dil sandığı andır. Ama bir yerden, özgül bir tarihten, özgül bir iktidar ilişkileri ağından gelmektedir. Bir geleneğin içinden konuşmaktadır. Bu anlamda söylem, her zaman bir yere aittir. Dolayısıyla, bir yerin, bir geçmişin, köklerin, bağlamların yeniden keşfedildiği an, bence çok önemli bir sesleme anıdır. Marjinler, önce kendilerini bir yerlere temellendirmeden, konuşmaya başlayamazlardı.

Sorun, konuşmaya başladıkları yere hapsolup kalmaları gerekip gerekmediğidir. Dışlayıcı yerel kimlikler kümelerinden biri daha olup çıkacaklar mı? Benim buna cevabım; belki, ama ille de öyle olmayabilir. Cevabımın neden böyle olduğunu da, size küçük yerel bir örnekle anlatabayım.

Bir şekilde, Londra'da Commonwealth (İngiliz Uluslar Topluluğu) Enstitüsü'nün düzenlediği bir fotoğraf sergisiyle ilgileniyordum. Enstitünün niyeti şuydu: parayı, eski büyük kolonyal bankalardan birinden alıyorlardı; banka, sömürdüğü toplumlara ufak bir vicdan borcu ödemek istiyordu. Dediler ki: "Bir dizi bölgesel fotoğraf ödülleri vereceğiz. O toplumlarda herkesin fotoğrafla ilgilenmediğini biliyoruz, ama yine de, fotoğraf çok yaygın bir araç. Pek çok insanın makinası var; fotoğrafın izleyicisi de daha geniş. Commonwealth'in hegemonik tanımı altında birbirlerine bağlantılı olan bu farklı toplumlardan, kendi hayatlarını temsil etmeye başlamalarını, kendi cemaatlerinden söz etmeye başlamalarını, farklılıklarını, İngiliz emperyalizminin egemenliği altında birarada tutulan bu farklı toplumdaki yaşamın çeşitliliklerini anlatmalarını isteyeceğiz. Commonwealth gerçekten böyle bir şeydi; yüz farklı tarihin tek bir tarihe, Commonwealth tarihine toplanması." Bu, eski birliği kırmak için, çeşitlilik için, marjinlerdeki insanların kendilerini fotoğrafla temsil ettiklerinde ortaya hayata dair nasıl görüntüler çıkacağını görmek için, fotoğraf gibi kültürel bir aracın kullanılmasıdır. Fotoğraflar önce Commonwealth ülkelerinde elemelerden geçti, sonra da merkezi olarak elemeler yapıldı. Nasıl bir sergi oldu?

Marjinler ne kadar küçük olursa olsun güç sahibi olduğunda insanlara nasıl büyük bir fırsat verilmiş olacağını gördük. İlk defa modern temsil araçlarından biriyle kendi toplumlarına bakan insanlardan olağanüstü öyküler, resimler, görüntüler vardı. Birden, birlik miti, Commonwealth'in birleşmiş kimliği kırılıverdi. Kırk farklı tarihten kırk farklı insan, hepsi sermayenin adaletsiz küresel ilerleyişi karşısında değişik konumlarda, modern Britanya İmparatorluğu'nun doğuşuyla belli bir noktaya sığdırılmış - tüm bunlar tek bir yere toplanmış ve toptan bir kimlikle damgalanmıştı. Hepiniz tek bir sistemin içinde olacaksınız, tek bir sisteme katkıda bulunacaksınız. Sistem, bu farklılıkların yok sayılmasıydı. Ama

şimdi merkez zayıflamaya başladıkça, farklılıklar ayrılmaya başladı. Farklılığın ve çeşitliliğin güç kazandığı bir andı bu. Etnikliğin yeniden keşfi diye adlandırdığım, insanların kendi evlerinin, ailelerinin, ürünlerinin fotoğraflarını çektikleri andı.

İki noktayı daha gördük. Biz naif bir şekilde, etnikliğin yeniden keşfedildiği anın, insanların “geçmişlerinin”, köklerinin de yeniden keşfi olacağını sanıyorduk. Oysa, geçmiş, öyle oturup keşfedilmeyi beklemiyordu. Karayıplılar, geçmiş (neresi, biliyor musunuz?) fotoğraflamak için memleketlerine (neresi, biliyor musunuz?) döndüler: fotoğraf makinalarından patlayan yirminci yüzyıl Afrikasıydı, onyedinci yüzyıl Afrikası değil. Memleket, yerinde durup yeni etnikler keşfetsin diye beklemiyor. Öğrenilmesi gereken bir geçmiş var. Ama geçmiş artık bir tarih olarak, başkalarına anlatılması gereken bir şey olarak görmek, kavramak gerekiyor. Geçmiş anlatılır. Hafızalarda kavranır. Yeniden inşayla kavranır. Kimliklerimizi temellendirmemiz için bizi bekleyen bir olgu değildir sadece. Buradan ortaya çıkan, karmaşık olmayan, dinamik olmayan, çelişik olmayan, tarihsizleştirilmiş bir geçmiş değildir. Eve dönüş anında yakalanıveren görüntü de öyle bir şey değildir.

Karşılaştığımız ikinci ve daha da olağanüstü olan nokta, insanların o en yerel olan anın içinden konuşmak istemeleriydi. Ne anlatmak istiyorlar? Her şeyi. Bilmemneresinin en ücra köşesinden kalkıp New York’tan Londra’ya nasıl gittiklerini anlatmak istiyorlar. Metropolisin, kozmopolitan dünyanın bir etniğe nasıl görüldüğünü anlatmak istiyorlar. Ortaya “etnik sanatçılar” olarak çıkmaya hazır değiller. “Size becerilerimi, el sanatlarımı göstereceğim; geleneklerimi sergilerken yerel giysilerimi giyeceğim, sizin zenginleşmeniz için kendi dilimi konuşacağım.” Kendilerini bir yerlere konumlandırmaları gerekiyordu, ama aynı zamanda, dar bir etnikliğin içine artık dahil edilemeyecek olan sorunlara da hitab etmek istiyorlardı. Geri dönüp de, eski, değişmeyen, yeniye açık olmayı reddeden bir şeyi savunmak istemiyorlardı. Bu sınırları aşarak konuşmak istiyorlardı.

Küresel olandan söz ettiğim bölümün sonunda, Batının bugüne kadar anlattığı en zekice hikayeye mi karşı karşıyayız yoksa, bu, daha da çelişkili bir fenomen midir diye sormuştum. Şimdi, tam tersini soracağım. Yerel olan, yerel istisnalardan mı ibaret; dedikleri gibi, tarihte bir nokta mı sadece? Hiç bir yere uymuyor, hiç bir şey yapmıyor, pek derinlikli de değil. Yeryüzünde sürekli ilerleyen küresel sermayenin her şeyi gören gözü tarafından yenilip yutulmayı, dahil edilmeyi bekliyor. Yoksa, kendisi de son derece çelişkili bir durumda mı? Aynı zamanda, hareketli, tarihsel olarak dönüşüm içinde, eski ve yeni dillerin tümünde konuşuyor. Modern çağdaş müziğin dillerini düşünün ve hiç bir modern müzik düzenlemesi duymamış olan geleneksel müziklerin nerelerde kaldığını bir

sorun. Başka müzikleri duymamış hiç bir müzik kaldı mı? Bütün çarpıcı modern müzikler geçişliliklerdir. Modern popüler müziğin estetiği, hibridin, geçişliliğin, diasporanın, göçmenliğin estetiğidir. Modern müzik, Avrupa'nın eski uygarlıklar diye düşünmekten hoşlandığı bir yerlerden gelen genç birisi için heyecan verici olan müziklerin bir karışımıdır ve Avrupanın denetimindedir. Batı, bu müzikler böyle basit folk şarkıları olarak kaldıkları sürece denetimi elinde tutabilir. Kendileri denetimi ellerine almak istedikleri anda, bazı modern teknolojilerden yararlanıp kendi dillerini, kendi durumlarını konuşmak istediklerinde, yerlerinin dışına çıkmış olurlar, öteki artık olduğu yerde değildir. İlkel adam, bir şekilde, kontrolden kurtulmuş demektir.

Daha rahat uyumanızı sağlamaya çalışmıyorum. Her şey yolunda, devrimin kalbi buralarda atıyor, yaşıyor, sorun yok demeye çalışmıyorum. Yerelin patlamasını ve küreseli yerinden etmesini beklemelisiniz gibisinden bir hikaye de anlatmıyorum. Sadece, küreselleşmeyi pasifleştirici ve pasifleştirilmiş bir süreç olarak düşünmemenizi istiyorum. Tarihin sonundaki bir süreç değil bu. Küresel bir oluşum olarak post-modern kültür zemininde işliyor süreç; bu zemin de son derece çelişkili bir alandır. Bu alanın içinde, daha yeni anlamaya başladığımız yepyeni biçimlerle her zamanki çelişkiler, her zamanki mücadele var önümüzde. Eski çelişkilerin aynısı değil ama başka bir şeyleri ele geçirmeye çalışan bir şeylerin ve onların elinden kurtulmaya çalışan başka şeylerin süregelen çelişkileri. Bu eski diyalektik son değil ki. Küreselleşme, her şeyin sonunu getirmeyecek.

Commonwealth Enstitüsü'nün fotoğraf sergisini anlatarak, yeni kimlik biçimleriyle ilgili meselelerden söz etmeye çalışmıştım. Ama meselelere sadece işaret edebildim. Bu yeni kimliklerin neler olacağı nosyonunu nasıl düşünebiliriz? Aynılıklar üzerine kurulan bir kimlik yerine, farklılıklar üzerine kurulan bir kimlik ne olabilir? Bunlara da, diğer konuşmamda değineceğim.

Sonnot

* Bu metin; S Hall (1991). *The Local and the Global: Globalization and Ethnicity. İçinde: A D King (der), Culture, Globalization and the World System*, New York: Mc Millan, 19-39'da yer almaktadır. Kitaba kaynaklık eden aynı başlıklı sempozyum, 1 Nisan 1989'da State University of New York'ta düzenlenmiştir ve elinizdeki metin Stuart Hall'un sempozyumda yaptığı iki konuşmadan ilkidir.